

Глобальні виклики і трансформація геоекономічної політики України

Досліджено особливості впливу глобалізаційних процесів на економіку країн світу і зокрема України. Розкрито основні принципи економічної політики Європейського Союзу. Обґрунтовано найбільш дієві напрямки, які визначають розвиток економіки України в посткризовий період.

глобалізація, геополітика, геоекономіка, економічна криза, інноваційний розвиток

Постановка проблеми. Характерною рисою сучасної світової економічної системи в кінці ХХ і на початку ХХІ століття стала прогресуюча глобалізація, яка визначається якісно новим етапом у розвитку інтернаціоналізації господарського життя. Цей процес торкається всіх сфер суспільного життя, включаючи економіку, політику, соціальну сферу, культуру, екологію, безпеку. Процес глобалізації засвідчив, що економічні, соціальні, екологічні і духовні проблеми настільки масштабні, внутрішньо складні і взаємопов'язані зовні, що не можуть вирішуватися на рівні одних лише розрізнених ініціатив в рамках окремих держав, регіонів або секторів економіки.

Без економічного зростання неможливо досягти стійкого розвитку, який сприяє поліпшенню матеріального і соціального добробуту; без соціальної справедливості, зростаюча нерівність загрожує підривом соціальної стабільності; без захисту навколишнього середовища порушуються основи екологічної рівноваги. Але серед основних проблем, що проявляються сьогодні в гострій формі, на перший план вийшла

© І.М. Миценко, 2011

саме планетарна економічна нестабільність. А те, що глобалізація дала можливість вперше вийти на рівень міждержавних стандартів соціально-економічного розвитку суспільства і створила єдину соціальну оболонку планети, торкаючи інтереси всіх народів і виражаючи потреби всього населення Землі – це факт.

Дослідженням питань пов'язаних з впливом глобалізації на соціально-економічний розвиток країн світу присвячені праці таких українських вчених як Білорус О.Г., Лук'яненко Д.Г., Кальченко Т.В., Жаліло Я.А., Луцишин З.О., Макогон Ю.В., Пахомов Ю.М., Губський Б.В., Новицький В.Є., Павленко Ю.В., Сіденко С., Соколенко С.І., Філіпенко А.С., Чужиков В.І та ін. [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13].

Разом з тим, внаслідок суперечливого характеру глобалізації ставлення до неї як науковців, так і широких верств світової громадськості, як відомо, далеко не однозначне, а часом і діаметрально протилежне. Це пов'язано з різними точками зору на глобалізаційні процеси, в яких одні вбачають серйозну загрозу світовій економічній системі, а інші - засіб подальшого прогресу економіки. Це свідчить про те, що наслідки глобалізації можуть носити як позитивний, так і негативний характер, однак альтернативи їй, поки що не існує.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні практично всі країни світу є суб'єктами глобалізації, однак вони розподілені на дві групи: активні суб'єкти глобалізації - це розвинуті країни, які визначають правила гри на світовій арені. Ці країни генерують велику частину глобалізаційних процесів та отримують від них найбільші зиски. Пасивні суб'єкти глобалізації, до яких відносяться менш розвинені країни в тому числі

і Україна займають залежне становище у глобалізаційному процесі, відчувають тиск розвинених країн, мають значно менші зиски від глобалізації, а у разі економічних криз відчувають більш негативні її наслідки [14].

Такі явища спонукають до розвитку впливу зовнішніх і внутрішніх чинників виробництва на макросистему і як правило віддзеркалюють об'єктивний характер економіки. Зовнішні чинники є індикаторами спаду чи зростання попиту на продукцію на світових ринках, внутрішні – характеризують макроекономічну ситуацію в країні. У разі порушення циклічності макросистеми відбувається ланцюгова реакція між галузями економіки. Що призводить до економічного спаду або кризи. Циклічність таких процесів вже набула глобального характеру.

Час від часу в тій чи іншій точці планети виникають негативні прояви руйнівного впливу дестабілізаційних факторів глобалізації. Внаслідок цього вони можуть призвести до розриву традиційних зв'язків усередині країни, деградації неконкурентоспроможних виробництв, загострення соціальних проблем, агресивному проникненню іннокультурних для даного суспільства ідей, цінностей, моделей поведінки. В якості проблем, потенційно здатних викликати негативні наслідки від глобалізаційних процесів у всіх країнах, можна виділити: нерівномірність розподілу переваг від глобалізації в розрізі окремих галузей національної економіки; можлива деіндустріалізація національних економік; можливість здійснення контролю над економікою окремих країн від суверенних урядів до інших структур, у тому числі до більш потужних держав, ТНК або міжнародних організацій; можлива дестабілізація фінансової сфери (саме світовий фінансовий ринок відрізняється особливо високим ступенем глобалізації), потенційна регіональна або глобальна нестабільність через взаємозалежність національних економік на світовому рівні. Локальні економічні виклики або кризи постійно створюють загрози національним економікам і можуть мати регіональні або навіть глобальні наслідки. Зокрема на економіку України вже здійснюють вплив негативні фактори у вигляді загроз та викликів породжені процесом глобалізації (рис. 1.).

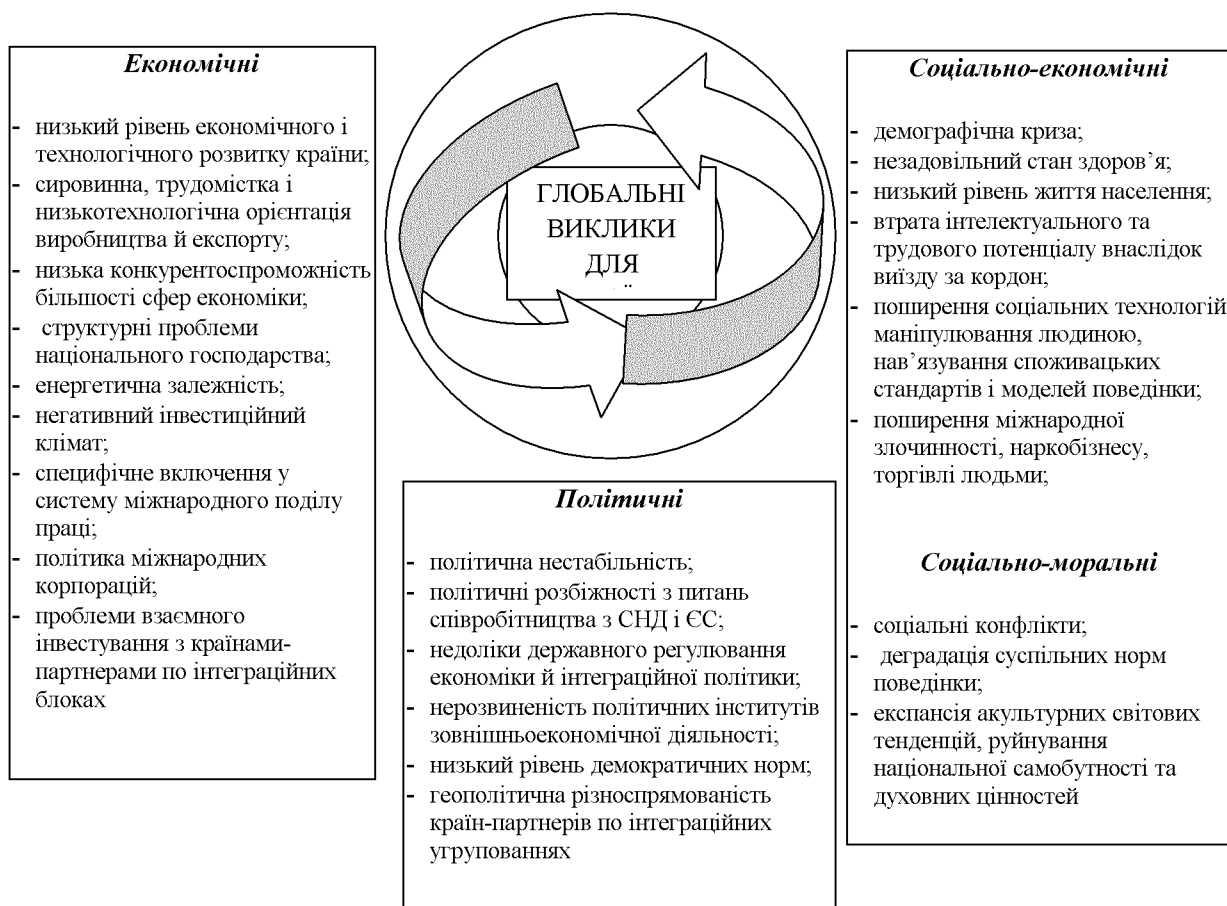

Рисунок 1 - Глобальні виклики для економічного розвитку України

Те, що глобальні виклики і загрози носять не тільки теоретичний, а й цілком реальний характер, підтверджує фінансова криза в Азії, що виникла влітку 1997 року в Таїланді, а потім поширилася й на інші країни Південно-Східної Азії, дійшовши і до Південної Кореї. З подібним явищем, але в деталях іншого за часом і місцем, ми маємо справу і сьогодні. Для того, щоб уявити наскільки є небезпечними світові економічні кризи розглянемо економіку США. Ця країна займає 1-е місце в світі за розмірами ВВП - 14,4 трлн дол, близько 22% світового ВВП (за паритетом купівельної спроможності), 3-є місце за розмірами ВВП на душу населення - після Норвегії і Люксембурга, одне з провідних місць в світі по забезпеченості природними ресурсами. Вони - науковотехнічний лідер сучасного світу: витрати на науку становлять близько 400 млрд. дол. (більше 30% загальносвітових витрат), на частку США припадає 44% всіх отриманих у світі Нобелівських премій у галузі науки. Америку характеризують високі показники розвитку людського потенціалу: 29% робочої сили мають закінчену вищу освіту, витрати на освіту становлять майже 8%, на охорону здоров'я - 14% ВВП. США посідають перше місце в світі за рівнем продуктивності праці, з глобальних індексів конкурентоспроможності, одне з перших місць за показниками якості життя, за обсягом зовнішньої торгівлі - 3,9 трлн дол; в експорті домінує продукція обробної промисловості: яка досягає 90%; а в експорті світової високотехнологічної продукції становить 40%. США є як найбільшим міжнародним інвестором, так і кредитором, при тому, що ввезення капіталу в країну значно перевершує його вивіз. Вартість американських активів за кордоном - 17,6 трлн дол, іноземних в США - 20,1 трлн дол. У США функціонує 2369 американських ТНК: 25 з 100 найбільших ТНК – американські [15]. Але з осені 2007 р. на світовому фінансовому ринку США відбулося ослаблення долара як ключової і резервної валюти, що в свою чергу викликало цілий ряд суттєвих проблем в глобальній економіці і соціальній сфері.

Такі події свідчать про те, що економічна криза, яка вразила одну з найрозвиненіших країн світу, нині загрожує найбільшому інтеграційному об'єднанню – Європейському Союзу. До кризи більшість економістів стверджували, що європейська економіка зростає більш прогресивно і консолідовано, а євро зміцнює свої позиції по відношенню до долара. Але через значну взаємозалежність національних економік на світовому рівні криза торкнулася і цих країн. Слід також відзначити, що зростаюча глобальна інтеграція ринків капіталу звужує рамки для економічної політики окремих держав, і в багатьох випадках зменшує їх здатність до маневру.

Це свідчить про те, що глобалізація, істотно послабивши традиційні і національні системи державного регулювання економіки, не створила відповідних міжнародних, а тим більше наднаціональних механізмів регулювання, які забезпечили б стійкий економічний розвиток. Тим не менше сьогодні уникнути цих процесів для будь-якої країни є неможливим. Не стала виключенням цього явища і Україна, яка є частиною цього процесу, стаючи відкритою і поєднуючись з світовою економікою та входячи в єдиний світовий ринок. Але глобалізація здійснює неоднозначний вплив на її економічний розвиток. В економічному напрямку це обумовлено в значній мірі її специфікою соціально-економічного розвитку на пострадянському етапі. А саме: відсутність розвиненої ринкової економіки; досвіду міжнародного співробітництва в

умовах глобальної конкуренції; невелика кількість конкурентоспроможних підприємств, наслідки глибокої економічної кризи 90-х років ХХ ст. – все це накладає свій відбиток на місце і роль України у глобальній геоекономічній системі. До цього слід додати невизначеність та не згуртованість нашого суспільства. До сих пір нація не має консолідації навколо базових загальнонаціональних цінностей і пріоритетів стратегічного розвитку країни. Мабуть це одна із причин, яка заважає Україні стати поруч з розвиненими країнами світу.

Про це свідчать дані опитування проведеного інститутом Горшеніна, відповідно до якого 72% громадян України позитивно ставляться до підписання з ЄС Угоди про асоційоване членство. Проте, 81,4% бажають приєднатися до Єдиного Митного Союзу з Росією, Білорусією й Казахстаном [16]

Разом з тим продовжуючи поглиблення векторної зони між Україною, Росією і ЄС в 2010-2011 рр. погляди українців так і залишились невизначеними. Результати дослідження інституту соціології НАН України проведеного в травні 2011 року засвідчили, що стосовно західного вектору – вступу до ЄС, 44% населення висловилися позитивно, що стосується східного вектору, тобто приєднання України до Росії і Білорусі - 56%. Тоді як молодь віком до 30 років західних регіонів майже на 54% надають перевагу Європейському вектору економічного розвитку [17]. На таку невизначеність можливо впливає висока (75-80%) залежність України від енергетичного сектору Росії. Адже власний видобуток покриває лише 10-12% потреби в нафті та 20-25% у природному газі [18].

А можливо вона ґрунтується на постійній політизації суспільства або низькому рівні соціальної інтеграції і самоорганізації. Відомо, що соціальна інтеграція особливо в перехідних для суспільств періодах є індикатором, який свідчить чи воно здатне координувати взаємодію індивідів і соціальних груп. Від цієї згуртованості залежить, наскільки суспільство справляється з різноманітними проблемами. Оскільки середовище в рамках якого розвивається суспільство формується на основі законів і норм поведінки притаманних конкретній нації, то виникає питання: «Чи здатна переважна більшість людей використовувати ті можливості для розвитку, які їм надаються? Яким чином може бути забезпечена соціальна адаптація людей дезорієнтованих в результаті розриву звичайних суспільних зв'язків?».

Те, що суспільство дезорієнтоване у векторальному виборі, скоріш за все свідчить про суперечливі внутрішні форми економічних відносин та громадської довіри. Довіра – це основа горизонтальних і вертикальних відносин та взаємоповаги в суспільстві. При цьому довіра відіграє важливу роль у формуванні самосвідомості, а саме в громадських асоціаціях (громадські рухи, партії, клуби інтересів, добровільні організації та ін.). Довіра до інститутів, а не тотальний контроль і насильство, є основою легітимності влади, адже вона формує толерантність і терпимість як самої особистості так і суспільства в цілому.

Знаходження взаємопорозуміння в суспільстві особливо між інститутами влади дає позитивний імпульс для економічних реформ. Без довіри, без підтримки суспільства будь-які реформи заздалегідь не будуть мати кінцевого результату. Дотримання таких концептуальних засад допомогло більшості розвинених країн досягти свого економічного розквіту. В цьому контексті націю свідомо формує політичний курс, відповідні інститути через які виражається воля народу, узгоджуються інтереси та розробляється конкретний механізм їх досягнення. З цього приводу доцільною є думка Ж-Ж. Руссо, який зазначив, що суспільство підпорядковане законам, повинно бути і автором цих законів, створивши єдиний союз та умови їх виконання. Неврахування подібних моментів призводить до протистояння, які виникають в самому суспільстві [19]. Така думка ще раз стає доказом того, що

сукупність цих збалансованих інтересів відображається в поєднанні та розумінні всіма членами суспільства державних трансформацій. Ці інтереси полягають в першу чергу в якості і рівні життя, зміцненні демократичних засад, економічній і соціальній стабільності, в збереженні конституційного устрою та територіальної цілісності.

Тому для більшості країн світу, які пройшли тривалий шлях державотворення глобальні виклики носять лише економічний характер, для України в силу своєї невизначеності відчуваються й політичні виклики. Це свідчить про те, що за 20 років своєї незалежності Україна не в повній мірі визначилася з гео економічним та геополітичним напрямком свого розвитку.

Вибір між Європейським Союзом і країнами СНД (зокрема з Росією) – це постійний вибір аргументів для переконання тієї чи іншої частини суспільства. Разом з тим за двадцять років Україна набула статусу демократичної країни з ринковою економікою, стала членом СОТ, увійшла до інших європейських та світових інституцій.

В той же час знаходячись у суперечливому глобалізованому світі Україні необхідно мати свою чітку позицію як в зовнішніх економічних відносинах так і внутрішніх перетвореннях, що матиме адекватні зовнішнім викликам заходи протистояння та забезпечення позитивного розвитку економіки.

Адже прагнення України - створення соціально-орієнтованого ринкового господарства слід розглядати в контексті глобальних економічних і політичних інтересів суспільства. Слід також врахувати, що в силу геополітичної і гео економічної ситуації, що склалася, Україну світова спільнота характеризує як європейську країну. Але всупереч діям деструктивних сил, різнобічністю поглядів політиків, суспільства Україна переживає великомасштабні економічні та соціальні труднощі. Такий розвиток подій вимагає досить прагматичної як зовнішньої так і внутрішньої економічної політики, яка була б, перш за все, спрямована на подолання внутрішніх соціально-економічних проблем і з максимальним використанням потенційних переваг, які надає економічна співпраця з країнами світу і в першу чергу з країнами Євросоюзу.

Саме в рамках цих процесів Європейський Союз сьогодні пропонує соціальну архітектуру сучасного суспільства, а варіанти його розвитку в повній мірі відповідають викликам ХХІ століття. Ці країни виявили найбільшу стійкість до викликів глобальної економічної кризи. Основою антикризової політики цих країн стала інноваційна модель розвитку, оскільки від 70% до 85% приросту ВВП забезпечується новими знаннями, які знаходять своє втілення у виробничих технологіях та устаткуванні. Інновації є основою технологічних та економічних переваг, а також міжнародної конкурентоспроможності в обсязі експорту високотехнологічних товарів. В таких країнах як Ірландія він становить 42% від загального експорту країни, США – 30%, Фінляндії – 22%, країнах ЄС -15-20%, в Україні лише 1,2% [20].

В останні роки в Україні частка інноваційно-активних підприємств в загальній кількості промислових підприємств знизилась і становить 11,5% у 2010 р. проти 14,8% у 2000 р., а питома вага реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі промислової знизилась майже в два рази з 6,8% у 2000 р. до 3,8% у 2010 р. (табл. 1).

Таблиця 1 - Динаміка інноваційної привабливості промислових підприємств [21]

Рік	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів	у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2000	14,8	1403	430	15323	631	-
2001	14,3	1421	469	19484	610	6,8
2002	14,6	1142	430	22847	520	7,0

2003	11,5	1482	606	7416	710	5,6
2004	10,0	1727	645	3978	769	5,8
2005	8,2	1808	690	3152	657	6,5
2006	10,0	1145	424	2408	786	6,7
2007	11,5	1419	634	2526	881	6,7
2008	10,8	1647	680	2446	758	5,9
2009	10,7	1893	753	2685	641	4,8
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8

Це свідчить про те, що активність вітчизняних промислових підприємств надто низька. Україна поступово втрачає свої конкурентні переваги перш за все з причин зносу основних фондів, що перевищив 60%, а на транспорті майже 80%, тоді як щорічне їх відновлення становить лише 5%. До цього слід додати високу енергоємність ВВП, яка в 2-3 рази перевищує середній рівень енергоємності розвинених країн світу [22].

Низька інноваційна активність підприємств викликана відсутністю ефективної державної політики, яка б стимулювала національних товаровиробників здійснювати технологічну модернізацію. За останні роки на науку і науково-технічні роботи державою витрачалося лише 1,2% ВВП, з них із держбюджету – всього 0,4%. Що стосується промисловості, то цей показник сягає лише – 0,56 і 0,08% [23]. А незначна частка України у світовому потенціалі технологічних та інтелектуальних здобутків, лише 0,4%, не спонукає іноземних виробників до їх трансферту.

В той час як світова технологічна структура економіки активно розвивається українська занепадає, знижується рівень науково-технічного потенціалу, звужується частка високотехнологічних укладів, триває масштабне вивезення капіталу з країни, національна економіка втрачає здатність до самовідтворення. Внаслідок цього українське національне господарство стає сировинним додатком в системі світового господарства втрачаючи при цьому свою конкурентоздатність.

Про недосконалу інноваційну політику свідчить і структура інвестицій в основний капітал промисловості країни: 2,3% впроваджується на підприємствах з технологіями п'ятого технологічного укладу; 49,4% - четвертого і 48,3% третього [24].

До цього слід додати, що домінуюча частка робітників промислових підприємств (51%) працюють на підприємствах четвертого технологічного укладу; суттєва (44%) – на підприємствах третього технологічного укладу; і тільки 5% робітників реалізують технології п'ятого технологічного укладу. Звісно, що така промислова інфраструктура не відповідає сучасному економічному розвитку.

Підтвердженням цьому є те, що індексом глобальної конкурентоспроможності Україна погіршила свої позиції у 2009-2010 рр. порівняно з 2007-2008 рр. і опустилася на 9 сходинок (з 73 до 82) [25, 26].

Напередодні кризи частка сировинної продукції в структурі вітчизняної промисловості становила 70% проти 14,6% товарів інвестиційного призначення. Аналогічні співвідношення спостерігаються і в структурі товарного експорту. Якщо у 80-х роках у ньому домінувала продукція машинобудування – приблизно 37%, а частка чорної металургії була вдвічі меншою (18%), то в 2005-2008 роках вже спостерігалися прямо протилежні пропорції: машинобудування – 15%, чорна металургія – 40% [27].

Те, що Україна має продукцію з низькою доданою вартістю суттєво впливає на обмежений потенціал експорту і в кризових ситуаціях не витримує конкурентоспроможності. На фоні постіндустріального розвитку, де домінують 5-6 уклади, поглиблення сировинного виробництва вкрай небезпечно. Так, саме під час кризи 2008-2009 рр. експорт України скоротився на 40,7%, зокрема: чорних металів на 55,3%, виробів з чорних металів – 44,9%, енергетичних металів – 48,1%, добрив – 57,3%, продуктів хімічної промисловості на 57,1% [28]. В той же час країни

Європейського Союзу мали стійкі позиції до кризової ситуації, а економіка Польщі навпаки мала зростання ВВП на 2,8%.

Розвиваючи конкурентоспроможну економіку, яка здатна протистояти глобальним викликам високо розвинуті країни із соціально-орієнтованою ринковою економікою активно підтримують розвиток малого та середнього бізнесу. Відомо, що саме малий і середній бізнес в розвинутих країнах створює до 60% ВВП (Великобританія – 50%, Німеччина – 50-53%, Франція – 55-62%, США – 50-52%), а головне забезпечує нові робочі місця та формування інноваційної економіки. В Україні він становить лише 10-12% від ВВП [29].

Такий стан свідчить про те, що інноваційно-конкурентоспроможний тип економічного розвитку тримає піраміду соціально-економічних потреб суспільства, віддзеркалює національний економічний розвиток та добробут суспільства. Негативний вплив світової фінансово-економічної кризи для національної економіки засвідчив насамперед посилення негативних деформацій, які накопичилися в результаті постійного відкладання внутрішніх системних економічних реформ. Прикро зізнаватись, що Україна, яка знаходилась у десятці країн за індексом розвитку людського потенціалу, втрачає свої позиції, і нині знаходиться на 69 місці.

В Україні хоча і намітились позитивні зрушення в посткризовій ситуації (зростання ВВП на 5%), але в повній мірі не забезпечує сучасну реалізацію розвитку національної економіки. Формування ринкових відносин поки що супроводжується низькою вартістю робочої сили. Не дивлячись на те, що за останні 10 років доходи населення України зросли майже в три рази, вона зберігає статус країни як однієї з найбідніших країн Європи. Як свідчать соціологічні опитування найбіднішими себе вважають 25,5% населення, малозабезпеченими – 67%, відносно бідними – 7,3%, середньо забезпеченими – 0,1%, дуже забезпеченими себе не вважає майже ніхто [30]

Відповідно до звіту Global Wealth 2010, за рівнем добробуту громадян Україна посіла передостаннє, 39-е місце, випередивши лише Молдову. Середній річний дохід громадянина України склав 2731 дол, що на 200 дол більше, ніж у Молдові. Заробітна плата становить лише 30% ВВП, тоді як в ЄС 60%.

Україна має один з найгірших у світі показників соціальної захищеності населення й посідає 100- те місце в цьому рейтингу за рівнем ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності за 2010 рік становив 6535 дол. США. В Польщі та Угорщині він становить відповідно 17803 та 17472 дол. США. Але розподіляється цей загальний дохід українерівномірно. Якщо в європейських державах співвідношення доходів найбідніших і найбагатших громадян становить 1:5,7, то в Україні, за даними ООН – 1:30. У нашій державі поширена бідність навіть серед працюючого населення, 79% домогосподарств, що належать до бідних мають працюючих громадян, в країнах ЄС цей показник становить 8,4%. Це свідчить про те, що в Україні наявність роботи ще не є гарантією достатку. У 2010 р. реальні доходи українців знизилися на 10%, а рівень бідності зріс на 0,4% - до 26,4% (12,5 млн. осіб), доходи нижчі за прожитковий мінімум отримують 23% міських і 38% сільських жителів України. За даними ООН сьогодні в Україні за межею бідності знаходяться 76% населення. Заощаджувати на продуктах змушені 11% українців (на 2% більше ніж наприкінці 2010 року). До речі витрати на харчування у сукупному доході сімей українців становлять майже 50%. Тоді як дані ООН, свідчать якщо ця стаття витрат становить 60% і більше, вона зараховується до бідних. Для порівняння: сьогодні в Німеччині сім'я витрачає на харчування 10% свого доходу, у Польщі – 25%.

Таке загрозливе співвідношення свідчить не просто про бідність більшості населення країни – воно спотворює психіку, породжує у «верхах» свавілля та

беззаконня, а в «низах» - зневіру, втрату сенсу життя, заздрість, взаємну недовіру, стабільну депресію, агресивність [31].

Недарма у 40% працездатного населення ставлення до роботи у приватному секторі є негативним [32]. Такої ж позиції дотримується 60% населення щодо існуючої приватизації. Окрім усіх негараздів в Україні залишається вкрай низька тривалість життя населення. Нині очікувана тривалість життя громадян України становить: у чоловіків 63 роки, у жінок – 74 роки. Тоді як в країнах ЄС-27 в середньому у чоловіків 76,1, у жінок 82,2 роки. Скажімо в Польщі цей показник становить: для чоловіків – 71,5 роки, для жінок – 80,1 [33].

Глобальна економічна криза негативно вплинула не лише на економічний спад, вона порушила динамічність на ринку праці, а саме зростаючим безробіттям.

Особливо гострою, ця проблема стала з молодіжною зайнятістю. Сьогодні саме на молодь припадає майже 40% світового безробіття. За даними Євросоюзу, безробіття серед молодих людей в 2,4 разу вище, ніж серед дорослих категорій населення. Серед безробітних українців молоді більше у 2,3 рази. [34]. Якщо за період 2007 по 2009 роки серед дорослого населення країни безробіття зросло на два відсоткові пункти, то серед молоді – 4,9 відсоткового пункту.

Невідповідність попиту на робочу силу її пропозиції не тільки призводить до безробіття населення, а й спонукає до трудової міграції та погіршення демографічного стану в країні. Нині кожен п'ятий працездатний українець працює за кордоном. Це перевищує загальносвітову норму вшестеро. За різними даними на сьогодні кількість українських працівників за кордоном складає 6-7 млн. осіб. Таким чином, кожен п'ятий повнолітній громадянин, або 20% від загальної їх кількості, знайшли роботу в іншій країні. Хоча загальносвітовою нормою вважається, коли ця цифра складає не більше 3% від працездатного населення. При цьому 2,5 млн. українців, які працюють за кордоном, мають вищу освіту. Більшість із них працюють не за фахом, але кожен третій українець має бажання емігрувати за першої нагоди. За таких умов першочерговими є завдання пов'язані з державною політикою розвитку внутрішнього виробництва. Як свідчить світовий досвід, що можливість динамічного та успішного розвитку ринкової економіки значною мірою обумовлена ефективністю функціонування та розвитку внутрішнього ринку. Однак внутрішній ринок в Україні споживає тільки 40% ВВП, тоді як ринок Польщі у до кризовому 2007 році – 59,2%, Росії – 69,6%, Туреччини – 78,1%. Обсяги внутрішнього ринку України за параметрами доданої вартості оцінювалися у 2010 році в 67 млрд. дол. США, тоді як у Чехії з 11-мільйонним населенням у 115 млрд., а у Польщі – 277 млрд. дол. США [35]. До цього слід додати, що 60% економіки залежить від кон'юнктури світового ринку, а під час криз це вкрай небезпечно.

Разом з тим сьогодні більшість країн світу як і Україна оговтуються від глобальної кризи, а можливо і готуються до іншої. Дані 2010 року свідчать, що посткризове відновлення світової економіки складає близько 4%, а обсяг торгівлі зріс на 12,4%. Таке зростання відбулося завдяки масштабним заходам урядів провідних країн світу, підтримки міжнародних фінансових організацій та стабілізації національних економік. При цьому слід відзначити відновлення економічного зростання і України.

Обсяг експорту товарів та послуг України за 2010р. становив 63067,1 млн.дол. США, імпорту – 66180,2 млн.дол. Порівняно з 2009р. експорт збільшився на 27,9%, а імпорт – на 30,8%. Негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу становило 3113,1 млн.дол. (за 2009р. – також негативне 1312,6 млн.дол.).

У 2010р. обсяги експорту та імпорту товарів України становили відповідно 51430,5 млн.дол. США та 60739,9 млн.дол. і збільшились порівняно з 2009р. на 29,6%

та на 33,7%. Від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 9309,4 млн.дол. (за 2009р. також від'ємне – 5737,4 млн.дол.). На формування від'ємного сальдо вплинули окремі товарні групи: енергетичні матеріали, нафта та продукти її перегонки (–15941,3 млн.дол.), наземні транспортні засоби, крім залізничних (–2780 млн.дол.), та полімерні матеріали, пластмаси (–2355,1 млн.дол.) [21].

Необхідно також наголосити, що завдяки зростанню цін на основні види вітчизняної металопродукції відбулося збільшення обсягів виробництва експортоорієнтованих галузей (металургії, машинобудування, хімічної та нафтохімічної промисловості).

Але слід врахувати, що світовий розвиток економіки змінює свій вектор на скорочення світового споживання, яке за попередніми оцінками може знизитись в півтора-три рази. Разом з тим більш відчутним є вектор глобальної екологізації, внаслідок чого прискореними темпами будуть залучатися екологічні технології, переробка відходів і ефективне використання енергії. Одним із наслідків такого розвитку стане скорочення сировинних ринків і збільшення екологічно чистих технологій. Це в свою чергу спричинить загострення конкуренції на сировинних ринках і може негативно вплинути на експорті можливості вітчизняної економіки. Навіть якщо прогноз динамічного розвитку «екологічних» технологій не виправдається, скорочення сировинних ринків спровокує уповільнення світової економіки. Зокрема, за прогнозами Світового банку, вже в нинішньому році світова економіка зросте лише на 3,2% (тоді як цей показник у 2010 році становив 3,8%), а до 2013 року її зростання уповільниться до 2,7% [15]. Для України такий прогноз є вкрай загрозливим враховуючи вище вказаний експортний потенціал.

Зважаючи на те, що зростання і досі відбувається за рахунок металургійного комплексу, частка якого в структурі промислового виробництва становить майже 25%, а в структурі експорту близько 40%, то ці прогнози є досить тривожним. До цього слід додати, що ця галузь відноситься до основних галузей промисловості України. За 2010 рік обсяг реалізованої продукції становить 200216,6 млн. грн. або 18,8% від загального обсягу реалізованої промислової продукції [21]. Це створить не тільки економічний спад, а й зростання рівня безробіття та підвищить соціальну напругу в суспільстві країни. А у разі глобальних викликів чи загроз ця галузь стане знову особливо вразливою.

Висновки. Світова економічна криза чітко зазначила негативні наслідки глобалізації економіки та її можливі ризики. В той же час всесвітня інтеграція і уніфікація має і позитивні результати. Це в першу чергу стосується тих країн економічні системи яких володіють достатньою інноваційністю, високою конкурентоспроможністю як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

Безумовно, виходячи з найбільш актуальних проблем глобалізації економіка України у порівнянні з іншими країнами світу у більшості випадків не була готова до глобальних викликів. Про це свідчать низькі рейтингові показники економічного розвитку та соціальні стандарти добробуту населення. А існуючі ризики свідчать про наявність існування внутрішніх і зовнішніх диспропорцій і суперечностей, які вимагають розвитку постіндустріальної економічної політики. Разом з тим, для створення «розумної» економіки, що ґрунтується на знаннях, інтелекті і нових компетенціях, необхідно вирішити як мінімум чотири основних стратегічних завдання.

По-перше, диверсифікувати переважно сировинну економіку, модернізуючи при цьому прискореними темпами її реальний сектор. По-друге, здійснити прискорений перехід на модель інноваційного розвитку. Особливо важливо, щоб в авангарді нової технологічної революції знаходився базисний для економіки машинобудівний комплекс. По-третє, створити національну інноваційну систему, що включає генерації нових знань, компетенції і інновації, а також інфраструктуру, що забезпечує швидке

впровадження інновацій в серійне виробництво. Насамкінець, по-четверте, сформувати нове інженерно-технічне і робітниче покоління, здатне забезпечити інноваційний розвиток української економіки.

Список літератури

1. Білорус О.Г. Економічна система глобалізму: Монографія. – К.: КНЕУ, 2003. – 360 с.
2. Лук'яненко Д.Г. Глобальна економічна інтеграція: Монографія. – К.: ТОВ «Національний підручник», 2008. – 220 с.
3. Кальченко Т.В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень: Монографія. – К.: КНЕУ, 2006. – 248 с.
4. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я.А. Жаліло, Я.В. Базиліок, Я.В. Белінська та ін.; за ред. Я.А. Жаліла. - К.: НІСД, 2005. – 388 с.
5. Луцишин З.О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації. – К.: Видавничий центр «Друк», 2002. – 320 с.
6. Макогон Ю.В. Глобализация и Украина в мировой экономике: учебник/ Ю.В. Макогон, Т.В. Орехова. – Донецк: ДонНУ, 2006. – 478 с.
7. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі / Ю.М. Пахомов, Д.Г. Лук'яненко, Б.В. Губський. – К.: Україна, 1997. – 237 с.
8. Новицький В. Національні інтереси України в контексті цивілізаційних детермінант і економічної глобалізації / В. Новицький // Економіка України. - 2003. - №7. – С. 12-18
9. Павленко Ю. Глобалізація та цивілізаційні зрушення сьогодення // Міжнародна економічна політика. – 2005. – Вип. 2 (1). – С. 69-102
10. Сіденко С. Соціально-економічний вимір сучасної глобалізації // Міжнародна економічна політика. – 2004. - №1. – С. 54-75
11. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України. – К. ЛОГОС, 1999. – 568 с.
12. Філіпенко А.С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність. – К.: Знання, 2007
13. Чужиков В.І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія: Монографія. – К.: КНЕУ, 2008. – 272с.
14. Фомін С. Глобалізація та її наслідки для країни // Політика і час. – 2001. - №7.-С. 62-73
15. www.worldbank.gov.ua
16. ЄВР. Бюлетень, №3, Березень, 2010 – С.3
17. <http://i-soc.com.ua/institute/news.php>
18. Енергетична небезпека України. Спецпроект //Український тиждень. -№29. – 15-21.07.2011. – С.62
19. Руссо Ж. Ж. Об общественном договоре. Трактаты. – М., 1998. – 416 с.
20. Денисенко М.П., Воронкова Т.Є. Активізація інноваційної діяльності промислових підприємств // Проблеми науки. - №2/2011. – С. 16-17
21. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
22. The Heritage Foundation&the Wall Street Journal – <http://dengi.ua/news>
23. Ключев А. Майбутнє України: глобальні виклики та можливості // Дзеркало тижня. - №35 від 01.10.2011.–С.8
24. Тумакова С.В. Державне регулювання ринку робочої сили: економічний механізм та напрями розвитку. –автореферат дис. д.е.н. – Запоріжжя, 2011. – 40 с.
25. The Global Competitiveness Report 2009-2010. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.weforum.org/documents/GC09/index.html>
26. The Global Competitiveness Report 2010-2011. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/Global%20Competitiveness%20Report/index.htm>
27. Кораблін С. Україна постіндустріальна / Дзеркало тижня. - №4 від 05.02.2010. – С. 7
28. <http://www.bank.ua>
29. <http://www.pravda.com.ua/columns/2010/11/24/5606933/>
30. Золотарев А. Народный приговор / Тижневик фокус. – 24.06.2011 р. – С 20
31. Чупрій Л. Нова хвиля кризи в Україні: можливі загрози / Економічний часопис – XXI століття - №9-10, 2009. – С. 13
32. Коментарі - №3.- 2010.- С. 16
33. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/globalisation/indicators>
34. В. Надрага «Як працевлаштувати «Втрачене покоління»?/Дзеркало тижня. №30.27.07.2011р.- С.4
35. Гальчинський А. Неспроможність влади сформувати конструктивну стратегію перетворень зумовлює її безперспективність /Дзеркало тижня №32 від 10.09.2011. – С. 7

И. Мьценко

Глобальные вызовы и трансформация геоэкономической политики Украины

Исследованы особенности влияния глобальных процессов на экономику стран мира и в частности Украины. Раскрыты основные принципы экономической политики Европейского Союза. Обоснованно наиболее действенные направления, которые определяют развитие экономики Украины в посткризисный период.

I. Mytsenko

The global challenges and the Ukrainian geoeconomical policy transformation

The peculiarities of influence of the globalization processes on the world economics and Ukrainian economics, in particular, are analyzed in the article. The basic principles of the economical politics of the European Union are revealed. The most effective destinations, which determine the development of Ukraine in the post-crisis period, are proposed and motivated.

Одержано 14.10.11